

KNJIGA

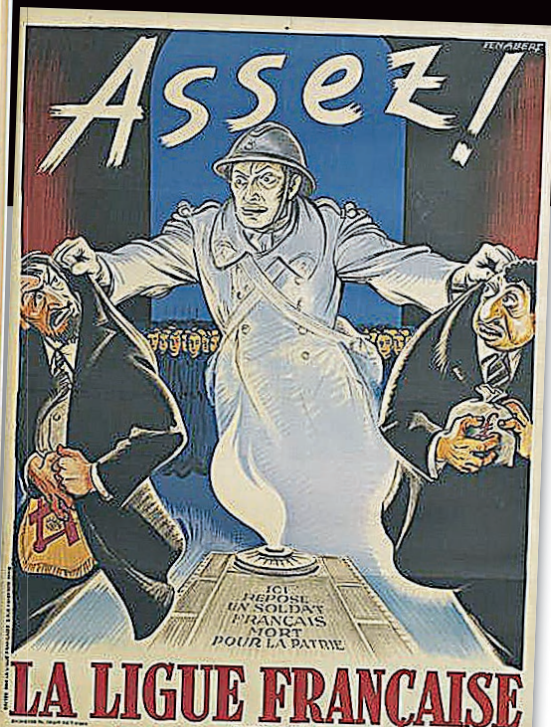
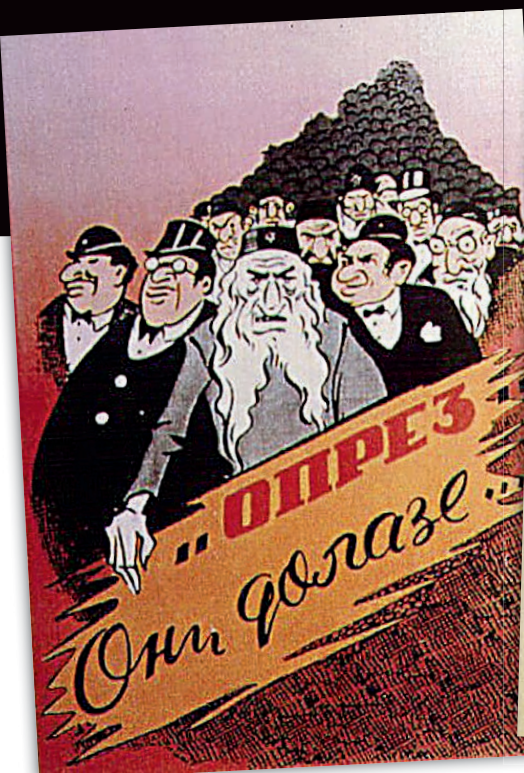
feljton

Judeofobija

OD ANTIKAPITALIZMA DO RASIZMA

Nacional donosi ulomak iz knjige 'Antisemitizam' u kojoj se Pierre-André Taguieff bavi rodoslovljem i tipologijom onog što se učestalo i nepropisno naziva antisemitizmom i prokazuje kako su se generirali, a post hoc i pravdali, različiti oblici antižidovskih praksi

Posljednja dva desetljeća XIX. stoljeća riječ “antisemitizam” upotrebljava se u većini zapadnih zemalja kao generički pojam koji označava skup diskursa, predodžbi i vjerovanja, institucionalnih praksi i oblika koji, promatrani kroz povijest, imaju tu zajedničku crtu da očituju neprijateljstvo spram Židova, njihovih religijskih vjerovanja i njihova načina života. To se neprijateljstvo društveno očituje diskriminacijom ili progonima s namjerom da ih se ponizi, terorizira, izolira ili protjera. Ono je promjenjiva intenziteta, društvene vidljivosti i ideološke prihvatljivosti. Često je, kod pojedinačnih aktera, pomiješano sa strahom ili fobijom, mržnjom, resantimanom ili prezirom, u različitoj mjeri. Kao što je zapisao Jean-Paul Sartre u svojim Promišljanjima o židovskom pitanju (1946.), antisemitizam je “ujedno i strast i pogled na svijet”.

Netrpeljivost prema Židovima očituje se diskursom kojim se šire lažne optužbe i pronose zlokbne glasine ili klevetnička prokazivanja. U zapadnom antisemitizmu proizašlo iz kršćanske kulture prevladava mržnja. U XX. stoljeću ta se ideologizirana antižidovska mržnja proširila po cijelome svijetu, a integrirala osobito u komplotističke doktrine. Iako su u muslimanskom svijetu tradicionalni stavovi spram Židova, kojima je pridodan i status dhimmi (što ih čini građanima drugog reda), prije izražavali prezir, kulturni transfer europskih antižidovskih stavova (od ritualnog ubojstva do međunarodne židovske zavjere) banalizirao je mržnju, koja je postala povod djelovanju u borbi protiv Izraela i “svjetskog cionizma” o kojem fantaziraju islamistički pokreti. Kao objekti mržnje, Židovi su pretvoreni u neprijatelje koji utjelovljuju moć činjenja zla. Dakle, demonizirani su. Polazeći od činjenice da antisemit “može poistovjetiti Židova s duhom zla”, odnosno s likom Sotone, Sartre zaključuje da je antisemitizam “izvorno maniheizam” koji “stanje svijeta tumači borbom načela Dobra i načela Zla”. Alternativa je nepremostiva: “Nezamislivo je nešto što bi pomirilo ta dva načela: jedno mora pobijediti, a jedno će biti uništeno”. Antižidovsko poimanje svijeta je katastrofističko, odnosno apokaliptičko. Apokaliptična vizija velike konačne bitke bila je i u srži hitlerizma.

Riječ “antijudaizam” naročito se koristi kako bi označila odbacivanje Židova (kao naroda, etnije ili nacije) i judaizma (kao religije i oblika kulture), utemeljeno na teološko-religijskim argumentima, u prvom redu kršćanskoga podrijetla. Neki autori razlikuju antijudaizam – neprijateljstvo na religijskoj osnovi – od antisemitizma kao neprijateljstva na rasnoj, rasijalističkoj ili rasističkoj osnovi, do te mjere da potvrđuju razliku u naravi i diskontinuitet između prvog i drugog. S tog gledišta, antisemitizam se definira kao skup kontradiktornih negativnih reakcija na emancipaciju Židova. On se, dakle, javlja kao proizvod modernoga doba. Antisemiti se, naime, kolebaju između dviju pozicija: s jedne strane, zahtijevaju potpunu asimilaciju Židova, pri čemu bi, dakle, potonji trebali prestati biti Židovi da bi bili prihvatljivi, a s druge strane, izjašnjavaju se protiv asimilacije, jer Židovi su predrukčiji da bi se mogli asimilirati.

Neprijateljstvo prema Židovima također može poprimiti dva različita oblika koji, radikalizirani, ilustriraju s jedne strane judeofobiju univerzalističkog tipa, utemeljenu na poricanju židovskog identiteta i, s druge strane, judeofobiju diferencijalističkog tipa koja podrazumijeva poricanje čovječanstva time što isključuje Židove iz ljudske vrste. Oni su osuđeni na to da ili

Velike antižidovske mitove može se svesti na njih sedam, od mržnje spram ljudskog roda, ritualnog ubojstva i kanibalizma, bogoubojstva, prokletstva vječnog lutanja, podmuklosti i lihvarstva do sklonosti urotništvu i rasizma

nestanu kao židovi (logika potpune asimilacije, u kojoj se može opaziti nepriznati rasizam) ili da nestanu s lica Zemlje (rasistička logika fizičke eksterminacije). Shvaćen kao strogo moderan fenomen, antisemitizam je obilježen društvenim, ekonomskim i političkim komponentama kao i rasističkim načinima legitimacije, koji dolaze na mjesto teoloških ili religijskih racionalizacija svojstvenih tradicionalnom antijudaizmu.

VELIKI ANTIŽIDOVSKI MITOVI

Uzimati u obzir raznolikost antižidovskih konfiguracija, odbacujući pritom simplifikatorski postulat o kontinuitetu ili linearnoj evoluciji i teleološku shemu koju nalazimo kod Raula Hilberga ili Léona Poliakov (holokaust postavljen kao krajnji ishod ili konačan rezultat cjelokupne “povijesti antisemitizma”), nipošto ne podrazumijeva isključivanje istraživanja o mogućim konstantama tematskog ili retoričkog karaktera. Tako šarolik skup negativnih predodžbi (predrasuda, stereotipova) i predmeta optužbi prema Židovima, nakupljenih još od antičkog svijeta, možemo svesti na mali broj naracija koje se mogu shvatiti kao mitovi. Riječ je o repulzivnim mitovima usmjerenima na esencijalizirani i, u skladu s tim, dehistorizirani (o čemu svjedoči referencija na apstraktni entitet zvan “Židov”) židovski narod, o optužujućim naracijama koje omogućavaju dehumanizaciju Židova na različite načine: animalizacijom, demonizacijom, patologizacijom, reifikacijom i kriminalizacijom.

Povjesničaru ili antropologu koji proučava judeofobne konfiguracije važno je prije svega istražiti izvore, načine oblikovanja i strukturiranja, funkcioniranje i društvenopolitičku upotrebu određenog broja velikih optužujućih naracija kojima se Židove stigmatizira, patologizira, bestijalizira, kriminalizira ili demonizira. Te antižidovske naracije, objašnjene u većoj ili manjoj mjeri, koje kruže u obliku legendi i glasina, veliki su antižidovski mitovi koji predstavljaju ideološku dimenziju judeofobije. Velike antižidovske mitove može se svesti na njih sedam, a navest ćemo ih aproksimativnim kronološkim redom pojavljivanja:

(1) “Mržnja spram ljudskog roda”, bilo da je riječ o optužbi za mizokseniju ili uopćenu ksenofobiju, ili pak za “separatizam” i “ekskluzivizam”, prisutna u antičkoj judeofobiji.

(2) Ritualno ubojstvo i kanibalizam, optužba koja je već postojala u antici da bi se ponovno pojavila sredinom XII. stoljeća

PROTJERIVANJE ŽIDOVA IZ VARŠAVSKOG GETA tijekom ustanka 1943., u vrijeme posljednjih deportacija Židova iz Varšave u koncentracijske logore

NETRPELJIVOST PREMA ŽIDOVIMA očituje se diskursom kojim se šire lažne optužbe i pronose zlokobne glasine ili klevetnička prokazivanja. U zapadnom antisemitizmu proizašlom iz kršćanske kulture prevladava mržnja (na slici plakat s antisemitske izložbe 'Židovi u Francuskoj' održane 1941. u Parizu)

govor, koja je u optjecaju od 1872., i Protokoli sionskih mudraca, prvi put objavljena 1903. u Rusiji, da bi 1920-ih i 1930-ih godina postala međunarodni bestseller. Komplotistički nadahnut, zbirka članaka objavljena između 1920. i 1922. pod nazivom Međunarodni Židov pripisuje se najčešće njezinom financijeru Henryju Fordu, a od 1920-ih godina nije prestala podržavati antižidovsku propagandu, od nacizma do radikalnog anticionizma i islamizma. Brojni su polemičari neumorno prokazivali "misterioznu židovsku internacionalu".

(7) Rasizam, to jest ideja o rasnoj superiornosti za koju se smatra da proizlazi iz božjeg odabira a koja pretpostavlja kolonijalizam, "plemenski" nacionalizam i imperijalizam, optužbe radikalizirane palestinskom propagandom protiv "cionista" navodno odgovornih za aparthejd, etničko čišćenje, etnocid i genocid, u čemu možemo vidjeti reinterpretaciju, nastalu u XX. stoljeću, stare optužbe za ksenofobiju i ekskluzivizam koja strukturira radikalni anticionizam.

Tih sedam velikih optužujućih mitova mogu se smatrati idealnim tipovima ili približnom kategorizacijom mnoštva optužbi usmjerenih protiv Židova kroz povijest. Apstraktni subjekt, protutip čijem stvaranju svi ti mitovi pridonose, jest "Židov", odnosno esencijalizirani židovski narod, ili, točnije, predodžba o njemu, praćena skupom negativnih obilježja. "Židov" je, dakle, konstruiran kao sotonski neprijatelj ljudskog roda i Boga, zločinac bez premca, kozmopolitski nomad, eksploatator ili varalica po vokaciji, rođeni urotnik i neumoljivi rasist. Mitski entitet, "Židov", kojemu je inherentno ovih sedam značajki i njihove varijante koje se miješaju i često preklapaju, predmet je maksimalne demonizacije.

I. - Optužba za ritualno ubojstvo

Jedan od velikih antižidovskih mitova, onaj o krvoločnoj okrutnosti i zločinačkoj prirodi Židova, oslanja se na legendu o ritualnom ubojstvu koja se, začeta još u antičko vrijeme, formulirala i naveliko proširila u kršćanskoj Europi od sredine XII. do XV. stoljeća, u isto vrijeme kada se oblikovao nov način legitimacije optužbi Židova: opredijeljeno, selektivno i sustavno pakosno čitanje Talmuda, koji je prokazan kao zbornik nemo-

u obliku optužbe za ritualno čedomorstvo za koje se smatralo da oponaša Isusovo raspinjanje, implicirajući okrutnost skupine ili sklonost ubojstvu kao trajno kulturološko obilježje, za koje kršćanski tužitelji od XIII. stoljeća naovamo vjeruju da proizlazi iz zadojenosti Talmudom. Krajem XIX. stoljeća, objavljivanje antitalmudskih pamfleta pratit će mnogobrojne slučajeve vezane za ritualno ubojstvo.

(3) Bogoubojstvo, središnja optužba kršćanskog antijudaizma koja podrazumijeva optužbu Židova da su i "ubojice Krista" i "đavolji sinovi", što otvara put ka njihovoj demonizaciji.

(4) Prokletstvo vječnog lutanja, u strahu i strepnji, zbog odbacivanja Krista, stara legenda o "lutajućem Židu" koja potvrđuje moderne optužbe za nomadizam i kozmopolitizam naroda "bez domovine" i intrinzično krivog.

(5) Podmuklost, lihvarstvo i financijska špekulacija koja podrazumijeva pripisivanje Židovima nagona za iskorištavanjem i dominacijom, kao i korištenje glavnog negativnog stereotipa modernih antižidova: onoga o "parazitu".

(6) Sklonost urotništvu, kovanju zavjera motiviranih željom za dominacijom, iskorištavanjem i nanošenjem štete, sve do sklonosti organiziranju megazavjere s ciljem gospodarenja svijetom - tema koju su proširile dvije slavne krivotvorine: Rabinov

Jean-Paul Sartre u svojim je Promišljanjima o židovskom pitanju (1946.) napisao da je antisemitizam 'ujedno i strast i pogled na svijet'

ralnih i antikršćanskih pouka za koje se smatralo da ih diktira vrag. Treba, međutim, podsjetiti na poganske premise o optužbi Židova za ritualno ubojstvo i kanibalizam, neodvojivoj od one za "mizantropiju" i ksenofobiju, uz isticanje da je religijsko pitanje, u antižidovskim optužbama pretkršćanskog svijeta, već bilo odlučujuće. Ako je vjerovati Josipu Flaviju, grčki ili grčko-egipatski gramatičar i povjesničar Apion iz Aleksandrije (prva polovica I. stoljeća) u svojoj je Povijesti Egipta (III. knjiga) optužio Židove da prakticiraju ritualna ubojstva - u nepravilnim razmacima - čije su žrtve Grci: "Židovi [...] su oteli grčkog putnika, godinu ga dana toveli te ga, po isteku toga vremena, odveli u šumu gdje su ga zaklali; njegovo se tijelo žrtvovalo sukladno propisanim obredima, a Židovi su se, kušajući njegovu utrobu, žrtvujući Grka, zaklinjali da će ostati grčki neprijatelji; potom su ostatke svoje žrtve bacili u jarak". Povjesničar Demokrit tvrdio je prije Apiona da bi "[Židovi] svakih sedam godina zarobili stranca, odveli ga [u svoj hram] i zaklali kidajući mu tijelo na male komade". Valja istaknuti činjenicu

Prvo ritualno čedomorstvo pripisano Židovima seže u 1144., u Englesku: nakon otkrića jezivo osakaćenog tijela Williama (12) u šumi Thorpe u blizini Norwicha, dječakovi roditelji optužili su Židove

da “optužbu za žrtvovanje ljudi, prvi primjer židovske mizantropije i ksenofobije prema grčkoj i grčko-egipatskoj tradiciji, ne nalazimo nikada u rimskoj literaturi”. Kršćansko obnavljanje priča o ritualnom zločinu u XII. i XIII. stoljeću, koje iznose optužbe za čedomorstvo i kanibalizam, ne samo da se zbiva usporedno s rađanjem antitalmudske tradicije, nego je i u uzajamnom djelovanju s njom, u smislu međusobnog osnaživanja vlastite simboličke snage. Taj je spoj izazvao i legitimirao jezive pokolje Židova u srednjem vijeku. Kršćansko otkrivanje Talmuda u XII. i XIII. stoljeću bilo je u izvoru novog vala antižidovskih stavova i literature: talmudski tekstovi pružili su dokaz da su Židovi, Mamonove sluge, “neprijatelji Krista”. Ugroženo kršćanstvo smatra da treba reagirati osuđujući i paleći Talmud, knjigu ocijenjenu sablažnjivom, nečistom, gnusnom, sposobnom zagaditi sve ostale knjige.

Nakon što je, po naredbi svetog Luja (Luj IX.), zaplijenjen u Francuskom Kraljevstvu, Talmud je bio predmet u procesu održanome u Parizu 1240. koji je završio njegovom osudom, a zatim i spaljivanjem 1242. i 1244. Osnovni motiv klevetničke optužbe za “ritualni zločin”, koju je skovao srednjovjekovni kršćanski antijudaizam u drugoj polovini XII. stoljeća, dobro je znan: to je tvrdnja prema kojoj je postojao židovski običaj koji se sastojao u tome da se svake godine večer uoči židovskoga Uskrsa (Pesaha) žrtvuje kršćanin, najčešće dijete, bilo tako da ga se razapne ili tako da ga se zakolje pa sakupi krv, koja je navodno služila za proizvodnju mace, beskvasnog kruha koji se jede na židovski blagdan Uskrsa, proslavu izlaska iz Egipta. Ritualno čedomorstvo praćeno kanibalizmom (konzumacija djetetove krvi ili srca) jest “ritualni zločin” par excellence.

Prvo ritualno čedomorstvo pripisano Židovima seže u 1144., u Englesku: nakon otkrića jezivo osakaćenog tijela William,

TAGUIEFF vodi čitatelje od drevne judeofobije koja se protivi židovskoj vjeri i običajima, preko kršćanskog antijudaizma te antireligiozne judeofobije prosvjetiteljstva koja je antikapitalističkog, revolucionarnog i socijalističkog porijekla, sve do današnjeg rasističkog i nacionalističkog koncepta, odnosno radikalnog anticionizma, a hrvatsko izdanje knjige 'Antisemitizam' objavio je TIM press

dvanaestogodišnjaka, u šumi Thorpe u blizini Norwicha, dječakovi roditelji optužili su Židove da su ga mučili i potom ubili. Šerif je poništio spor. No, optužba je nastavila kružiti u obliku glasina. Nekoliko godina poslije, pod utjecajem novog šerifa i novog biskupa, legendu o dječaku mučeniku “kojega su ubili Židovi” uobličio

je benediktinski redovnik Thomas de Monmouth: Williamovo ubojstvo počinjeno je kao ritual, s ciljem oponašanja Isusova raspinjanja. Na Williamovu grobu počela su se događati čuda, što je, navodno, bila potvrda optužbe. Kult mučenika Williama privlači mnoštvo hodočasnika. Godine 1189. počinju napadi na Židove u Londonu, a potom i u cijelom Kraljevstvu. Dana 6. veljače 1190. masakrirani su svi Židovi Norwicha, osim onih koji su se uspjeli skloniti u dvorac. U toj prvoj optužbi za ritualno ubojstvo ne nalazimo temu krađe kršćanske krvi, ona će se pojaviti tek u idućem stoljeću.

Nakon slučaja Williama iz Norwicha uslijedit će, u srednjem vijeku, brojne druge afere ritualnog čedomorstva, praćene antižidovskim pobunama i pokoljima Židova, koji će često služiti kao izgovor za mjere progona - Židovi će biti prognani iz Engleske 1290., iz Francuske 1306., iz njemačkih kneževina 1450., iz Španjolske 1492. itd. Priče o ritualnom zločinu prerasle su iz statusa srednjovjekovne legende u status modernog mita tijekom XVIII. i XIX. stoljeća. Na osnovi tih priča o fiktivnim ubojstvima oblikovale su se rasističke predodžbe Židova kao rođenoga kriminalca, ili jezikom nacista, kao “urođenog zločinca”.

IZGOVOR ZA PROGON i pokolj Židova još od srednjeg vijeka bile su 'afere ritualnog čedomorstva' (na slici: osobne stvari ubijenih u Auschwitzu; Židovke u Parizu 1942.)